

OS INDICADORES *CA* E *COMA* NA COMPARACIÓN EN GALEGO

JOSÉ MANUEL PÉREZ FERNÁNDEZ
I.E.S. 'Eduardo Pondal' de Santiago

RESUMO

En sintaxe hai relacións libres e relacións necesarias. As necesarias son especiais; son correspondencias, que poden ser correlacións ou representacións. Nas correlacións un dos elementos da estrutura posúe significado relativo, intelixible só mediante o do outro elemento, o seu correlativo. Nas representacións o significado dun dos elementos é intelixible pero non propio, pertence ao outro elemento, ao que representa pronominalmente.

A comparación é unha correspondencia, e igualmente pode ser correlativa ou representativa. Cada unha ocorre a dous niveis: o nominal e o oracional, segundo se comparen dous nomes ou os seus equivalentes funcionais dentro dunha mesma oración, ou ben dúas oracións por separado.

Na lingua galega a comparación é singular. Toda comparación correlativa, nominal ou oracional, utiliza a partícula *CA* como indicador do núcleo do segundo membro. En cambio, a representativa utiliza a partícula *COMA* se a comparación é nominal, e *COMO* se é oracional.

ABSTRACT

In syntax there are free and necessary relationships. The necessary ones are special. They are correspondences, which can be either correlations or representations. In the correlations ones, one of the elements of the structure possesses a relative meaning, which is only understandable through the other element which is its correlative. In the representations, the meaning of one of the elements is understandable but not from its own. It belongs to another element to which it represents pronominally.

Comparison is a correspondence which can be either correlative or representative. Each of them occurs at two levels: The Nominal and the Clausal one, depending on whether two nouns or their equivalents are compared within the same clause, or two separate clauses.

In the Galician language, comparison is characteristic. Any correlative comparisons either nominal or clausal use the particle *CA* as a mark for the head of second element. On the contrary, the representative one uses the particle *COMA* when the comparison is nominal and *COMO* when the comparison is clausal.

PALABRAS CHAVE

Correspondencia, Correlación, Representación, Comparación, Comparación nominal, Comparación oracional, Indicador

KEYWORDS

Correspondence, Correlation, Representation, Comparison, Nominal comparison, Clausal comparison, Mark

A comparación é un fenómeno sintáctico especial, de natureza diferente ás estruturas do sintagma nominal, da oración e da expansión complementaria, os tres tipos principais de estruturas que conforman a unidade completa de linguaxe (Pérez, 2000: 17-18). Na lingua galega a comparación presenta ademais unha execución formal singular fronte ás linguas románicas do seu entorno inmediato.

O traballo máis serio sobre a comparación en galego foi feito por Antón Santamarina e publicado en *Verba* o ano 1974 (Santamarina, 1974: 16-30). Aparte do estudo histórico das partículas comparativas, ofrece o autor unha exemplificación copiosa dos usos de *ca / que* e *coma / como*, aclarando o verdadeiro vocalismo subxacente nos casos de contracción. Este estudo estaría completo se averiguase tamén a razón lingüística de tales usos, polo que non resulta demasiado práctico para quen teña que saír das dúbidas que se lle poden presentar no emprego correcto destas formas.

1. As correspondencias

As gramáticas convencionais todas, tanto as de corte tradicional coma as de signo máis moderno, refusan falar deste tipo de relacións sintácticas. Cando por un casual atopamos autores que abordan esta cuestión, empregan a palabra ‘correlación’ para designar o que en realidade son dous fenómenos diferentes¹: as propiamente correlacións e as que se terían que denominar representacións. E ámbalas dúas baixo o nome de correspondencias.

As implicacións formais das correlacións e das representacións son diferentes, polo que cómpre definir primeiro que é unha correspondencia lingüística e dentro dela as dúas especies, a correlación e a representación (Pérez, 2000: 152-154; 1994: vol. I, 695-702).

2. Relacións necesarias e libres.

Unha correspondencia é unha relación sintáctica obrigatoria, necesaria, esixida polo propio significado lexemático dunha das unidades en relación. É unha relación obrigada porque vén imposta polo propio lexema dun dos dous elementos.

A estrutura fundada nunha correspondencia é diferente das doutro tipo. As relacións da gramática convencional cabería calificalas, en termos xerais, de libres, no senso de que non están esixidas polo propio lexema dun dos elementos da estrutura, senón que precisan da intervención de axentes externos, chamados relacionantes. Estes poden ser de tipo morfemático ou de tipo léxico, os monemas anexos e os monemas libres. Entre os relacionantes tamén se inclúe o monema cero, é dicir, a posición relativa (Pérez, 2000: vol. I, 38-39) das unidades dentro da cadea lingüística, regulada polas normas de distribución propias de cada lingua. Estes instrumentos externos de relación pode habelos ou non, poden ser uns ou outros. Dependendo pois da súa presenza haberá relación sintáctica ou non; e dependendo de

---

¹ Coma por exemplo Eustaquio Sánchez Salor en *Sintaxis latina. La correlación*.

cales sexan, a relación será dun tipo ou doutro. De aí que lles chamemos 'libres' ás relacións que brotan da intervención destes elementos externos.

Así pois, hai unha sintaxe baseada en relacións libres e outra en relacións necesarias ou obrigatorias. As correspondencias son deste segundo tipo. As do primeiro son as que constitúen as diferentes clases de subordinación estudadas pola sintaxe convencional². Secundariamente, e só en casos moi concretos, un fenómeno de correspondencia pode servir de marco para establecer unha subordinación (Pérez, 2000: 152; vol. II, 26-52).

3. *Correlacións*

As correspondencias deben chamarse correlacións cando un dos elementos constitutivos da estrutura ten significado relativo. É relativo aquel significado que non é concebible agás por medio do significado doutro elemento, chamado 'correlativo'. O elemento primeiro, o relativo, esixe necesariamente a presenza do segundo para que o seu propio significado sexa intelixible, adquira sentido. Por exemplo, os adverbios 'antes', 'despois', 'diante', 'detrás', 'enriba', etc. e os adxectivos 'semellante', 'diferente', 'outro', 'igual', 'contrario', etc. fan referencia necesaria a outro elemento cuxa presenza na cadea é obrigada, sexa de maneira explícita ou implícita, e do que aqueles se valen para conformar o seu propio significado. Non é pensable a palabra 'antes' se non hai un 'algo' respecto do cal se afirma ese antes. Nunha correlación, os elementos relativo e correlativo constitúen pois unha estrutura especial, diferente ás da subordinación sintáctica ordinaria.

4. *Representacións*

As correspondencias chámanse representacións cando a presenza dun elemento é esixida por outro que é posuidor de

---

² Convén dicir aquí que a coordinación non é un tipo de relación sintáctica stricto sensu, senón un indicador de repetición de función dentro dun conxunto relacional creado por instrumentos específicos.

significado representativo. Este tipo de significado é cerrado dentro do propio elemento, é intelixible por si mesmo, pero non pertence ao elemento en cuestión, que como tal está baldeiro semanticamente. O seu significado é tomado en préstamo doutro elemento da cadea ao que aquel ocasionalmente representa nunha nova expresión. Este elemento é o chamado antecedente ou conseqüente, dependendo de se o significado representativo é anafórico ou catafórico. Trátase con esta representación semántica de evitar a repetición ociosa e mesmo molesta do elemento representado. O elemento de significado representativo actúa igual ca un comodín no xogo de naipes.

Tódolos pronomes ('este', 'ese', 'aque'l', 'el', 'que'...) e os adverbios pronominais ('onde', 'cando', 'así'...) posúen significado representativo ou fórico. É precisamente este tipo de significación a que define como tal a condición pronominal³.

5. *Marca de correlativo*

O elemento correlativo, nas correlacións, está indicado ou marcado por un sinal lingüístico que o delata ou identifica como tal. Estas marcas son verdadeiros relacionantes entre o elemento relativo e o correlativo. Poden ser de tipo léxico, preposicións e conxuncións, ou de tipo morfolóxico, como ocorre nas linguas que teñen flexión casual coma o latín⁴:

---

³ Compre sinalar que certos pronomes (v.c. o relativo 'que') e certos adverbios (v.c. 'onde', 'cando') ademais de ter significado léxico representativo son á súa vez relacionantes, polo que dan lugar a estruturas da gramática convencional. Así pois, neses casos superpóñense dous tipos de sintaxe: unha correspondencia que vincula o pronome co seu antecedente, e un sintagma nominal que está formado polo antecedente como núcleo e a oración encabezada polo relacionante como adxacente. A pronominal non é, por conseqüente, unha categoría léxica senón unha condición de natureza semántica que posúen certos nomes e adverbios. Non é acertado, pois, dicir que o pronome substitúe ao nome, xa que funcionalmente é un substantivo por sí mesmo e non pola substitución (a veces incluso representan o significado de todo un enunciado), e morfoloxicamente é un adxectivo (Pérez, 1998: 217-221). Menos acertada é esa definición aplicada aos pronomes persoais de primeira e segunda persoa, que nin teñen significado representativo nin estrutura morfolóxica de adxectivo. Son puros substantivos cuxo referente é o interlocutor. Son o nome que o falante se dá ocasionalmente a si mesmo e ao seu interlocutor.

⁴ A gramática convencional trata como conxunción subordinante o conxunto de elemento relativo e indicador de correlativo; sería en todo caso un subordinante secundario. Obsérvese tamén como a diferenza entre catalogar certos adverbios como tales ou

Despois DE + sintagma nominal / DE QUE + oración
'O convidado chegou *despois DE* media hora / *DE QUE* cearan todos'

Post + ACUSATIVO (sintagma nominal) / QUAM + oración
'Caesar discessit *post meridiem* / *QUAM* senatus locutus est'

6. Marca de representado

O elemento representado (antecedente / conseqüente), nas representacións, leva como indicador ou marca de selo, é dicir, de estar en relación co elemento pronominal, un sinal de tipo morfemático (xénero e número) tratándose dos pronomes flexionados ('este', 'ese'...), e de tipo distribucional no caso dos adverbios que á súa vez son relacionantes. O pronome relativo 'que' no galego e en linguas afíns, por ter perdido tódolos trazos da flexión (xénero, número e caso), tamén se rexe polo indicador distribucional. Os adverbios non relacionantes ('así') levan, en cambio, indicadores de tipo léxico, como se ha ver no apartado da comparación.

7. Dificultades de análise na gramática convencional

Son moitas as relacións sintácticas que se explican como fenómenos de correlación e representación. Pero as gramáticas ao uso van por outro camiño (Pérez, 2000: 153-154; Santamarina, 1974: 23), por iso a miúdo xorden dificultades de análise froito de verdadeiras contradicións teóricas. Estas dificultades aumentan cando as correspondencias dan lugar a oracións.

As oracións subordinadas de maior dificultade son as comparativas. Hai gramáticos que nin sequera as tratan como tales; englobábanas dentro dun magma xenérico ou caixón de xastre denominado adverbiais de modo. Os termos 'modo' e 'modal' resultan moi difíciles de definir. A súa ambigüidade permite considerar como de modo circunstancias moi diversas. Á pregunta de 'como viñeches?' poderían darse respostas válidas

---

como preposicións e conxuncións reside simplemente en se o correlativo está expresado ou non (Pérez, 2000: vol. II, 51; 1994: vol. I, 696).

tan diferentes coma 'andando', 'en coche', 'pola autoestrada', 'porque me deu a gana', etc.

Fóra das oracións, o caso máis flagrante é o dos chamados complementos de réxime, termo de carácter metafórico que fai referencia a unha especie de imperativo ou obrigatoriedade na relación, digamos relacións necesarias, correspondencias.

8. A comparación

A comparación non é outra cousa ca unha correspondencia lingüística. Semanticamente, consiste na definición dun concepto por medio doutro xa definido, marcando o parangón en base a un elemento ou trazo definitorio que se atopa nos dous. Hai comparacións que son correlacións e comparacións que son representacións.

En toda comparación, correlativa ou representativa, hai dous membros entre os que se reparten catro elementos: a) os dous núcleos da comparación, un en cada membro; b) o comparador, elemento de significado relativo ou representativo que se atopa no primeiro membro; c) o indicador do núcleo do segundo membro, coñecido como conxunción comparativa, que encabeza o segundo membro⁵; d) a base da comparación, elemento ou trazo común aos dous núcleos, sometido a parangón e que se atopa no primeiro membro. Non sempre os catro elementos están expresados formalmente.

Antes de pasar a un estudo máis pormenorizado, cómpre ilustrar o dito con algúns exemplos significativos:

Anxo é máis intelixente ca Pedro

Núcleos: *Anxo – Pedro*

Comparador: *máis*

Indicador: *ca*

Base : *intelixente* (trazo común de Anxo e Pedro)

Anxo é máis intelixente ca estudoso

N. : *intelixente – estudoso*

C. : *máis*

---

⁵ En latín hai comparacións nas que o indicador é o morfema de ablativo.

I. : *ca*

B. : *Anxo* (elemento común para 'intelixente' e 'estudoso')

Anxo escribe mellor ca fala

N. : *escribe – fala*

C. : morfema *-llor* (< lat. *-ior*)

I. : *ca*

B. : *Anxo* (elemento común para 'escribe' e 'fala')

Anxo é tan intelixente coma estudoso

N. : *intelixente – estudoso*

C. : *tan*

I. : *coma*

B. : *Anxo* (elemento común para 'intelixente' e 'estudoso')

O diñeiro como vén así se vai

N. : *vén – vaise*

C. : *así*

I. : *como*

B. : *diñeiro* (elemento común para 'vén' e 'vaise')

Dos catro elementos, imos dar pormenores dos dous fundamentais para a existencia da comparación, o comparador e o indicador do segundo núcleo.

9. O elemento comparador

Este é o elemento que posúe o significado relativo ou representativo, o desencadeante da comparación.

As palabras que posúen estes tipos de significación, non todas nin sempre xeran estruturas comparativas. A estrutura comparativa consta, como se acaba de ver, de dous membros e catro elementos. Se isto non se produce, o que existe é simplemente un complemento de réxime, que non é obxecto de tratamento neste traballo. E aínda habendo os catro elementos, ten que haber ademais conxunción comparativa específica, como se ha ver máis adiante.

O comparador de significado relativo pódese clasificar en tres grupos, segundo sexa o tipo de significado: cuantitativo, identificador, secuenciador.

Son de significado cuantitativo os adverbios ‘máis’ – ‘menos’ e os morfemas comparativos que se atopan de maneira amalgamada nos chamados comparativos sintéticos, herdo directo dos correspondentes comparativos irregulares latinos: ‘maior’, ‘menor’, ‘mellor’, ‘peor’... Este tipo de elementos establecen a relativa intensidade semántica da calidade ou trazo común aos dous núcleos. Son de significado identificador os determinantes ‘mesmo’, ‘igual’, ‘distinto’, ‘(non) outro’... Establecen a identidade ou diferenza do elemento común que hai entre os dous núcleos. E son de significado secuenciador os adverbios temporais ‘antes’, ‘despois’, ‘primeiro’... Establecen a sucesión relativa no tempo daquela atribución ou predicación que se fai dos dous núcleos.

Os comparadores de significado representativo capaces de dar lugar a estruturas comparativas son os seguintes: ‘tal’, ‘tan’, ‘tanto’, ‘así’... Non hai variedades semánticas, coma as vistas no tipo anterior⁶.

10. O indicador do segundo núcleo

Para que a estrutura sexa comparativa é preciso que o relacionante dos dous membros da comparación ou indicador do núcleo do segundo membro sexa unha partícula específica da comparación. No ámbito das linguas románicas da Península Ibérica as partículas empregadas son *que / ca* para as comparacións de tipo correlativo, e *como / coma* para as de tipo representativo. Como relacionantes que son, poden denominarse concuncións.

11. Comparación nominal e comparación oracional

A peculiaridade que ten a comparación na lingua galega fronte ás linguas románicas do seu entorno, o portugués e o castelán, vén determinada pola diferenciación entre compara-

---

⁶ A tradición gramatical distingue dous tipos de significados comparativos: de desigualdade (superioridade e inferioridade) e de igualdade. Santamarina mantén esta convicción (p. 17, nota 8). É unha clasificación inadecuada.

ción nominal e oracional. Estes dous niveis comparativos danse nas dúas clases de comparación, a correlativa e a representativa.

Dun xeito moi xeral e provisorio, só coa fin de xustificar a terminoloxía, compre definir como nominal a comparación que se produce entre nomes, e como oracional a que ten lugar entre oracións. Aquilatemos mellor estes conceptos.

11.1. Comparación nominal

Comparación nominal é aquela que se establece entre unidades funcionais da mesma oración. Estas unidades ou son os propios substantivos e adxectivos léxicos, ou son unidades lingüísticas de outro nivel que funcionan coma se foran substantivos ou adxectivos. A función primaria do substantivo é a de núcleo do sintagma nominal e consecuentemente tódalas funcións que o sintagma desempeña dentro da oración: a de suxeito e as de calquera tipo de complemento, tanto de verbo coma de nome. A primeira é unha función recta, non necesita relacionante; o relacionante lévao o verbo (morfema de persoa). As de complemento son oblicuas, precisan do relacionante preposición (que no complemento directo pode estar en grao cero). A función do adxectivo é exclusivamente a de adxacente de sintagma.

As equivalencias funcionais son fenómenos de transformación ou transposición funcional⁷, en aplicación da lei da economía lingüística. As unidades lingüísticas transformadas á función do substantivo e do adxectivo son formalmente oracións e adverbios. Para que unha oración (conxunto de suxeito e predicado) reciba a transformación en substantivo ou adxectivo funcional necesita a presenza dun transformador ou transpositor colocado á cabeza da mesma. É un verdadeiro relacionante, porque fai que esa oración como conxunto se integre como elemento nunha estrutura superior. Nisto consiste precisamente a subordinación oracional. En canto aos adverbios, só os circunstanciais poden equivaler a substantivos. Son substantivos mono-

---

⁷ A mesma idea é compartida por outros lingüistas, entre eles Santamarina (pp. 22-23).

funcionais⁸, que inclúen en si mesmos o relacionante preposición. Adverbios coma 'aquí', 'alí', 'antes', 'despois', 'entón' 'hoxe', 'mañá', etc. son substantivos coa función única de situación nun lugar ou nun tempo determinados. Vén ao caso aclarar que non é correcto falar de 'oracións adverbiais'⁹. Tanto as oracións circunstanciais coma os adverbios do mesmo tipo son froito de transformacións en substantivos funcionais. As oracións son unidades perifrásticas (extensas), os adverbios en cambio sintéticas. A transformación oracional ofrece máis posibilidades, ten máis flexibilidade pero tamén é máis pesada. A adverbial en cambio ofrece unha soa posibilidade pero é ocasionalmente máis áxil e precisa. Dúas maneiras distintas de expresarse a economía lingüística.

En suma, unha comparación nominal ten necesariamente por núcleos unha das seguintes unidades lingüísticas: a) substantivos nas funcións de núcleo de sintagma, de suxeito, de complemento de nome, de complemento verbal (directo, indirecto, circunstancial); b) adxectivos na función de adxacente de sintagma; c) oracións nas funcións de suxeito, de complemento directo, indirecto, circunstancial; d) oracións en función adxectiva; e) e adverbios circunstanciais. Os núcleos da comparación deben ser os dous da mesma función¹⁰, pero pode ser distinta a súa forma lingüística: adxectivo xunto con substantivo complemento de nome ou con oración adxectiva, substantivo complemento directo xunto con oración da mesma función, adverbio de tempo xunto con oración temporal, etc.

Unha maneira moi fácil e práctica de diferenciar se unha oración se atopa en comparación nominal ou oracional é mirar cantos relacionantes a encabezan. Na comparación nominal hai forzosamente DOUS relacionantes seguidos: o da comparación e

---

⁸ Esta función única pode incluso estar neutralizada mediante o uso de preposicións e determinantes, equivalendo así a substantivos en funcións diversas: 'dende hoxe', 'por aquel entón', etc. (Pérez, 2000: vol. I, pp. 405, 408, 409; vol. II, p. 25).

⁹ Entre outras razóns, o mantemento deste concepto é unha das causas pola que o referido traballo de Santamarina, magnífico noutros aspectos, chega a unha conclusión incorrecta no uso moderno das partículas *ca / que*: 'é facultativa a escolla entre *ca* e *que*' (p. 23).

¹⁰ Aínda que necesita matizacións, compartimos a opinión de Alarcos (pp. 204-206) e non a de Santamarina (nota 1 do referido estudo).

mailo da transformación funcional ('coma que...', 'coma quen...' 'coma se...', 'coma cando...', 'coma porque...', 'ca cando...', 'ca porque...', 'ca se...'). Na comparación oracional só está o relacionante comparativo.

11.2. Comparación oracional

Comparación oracional é aquela que se establece entre dúas oracións por separado. En realidade establécese entre dous núcleos de predicado, que se constitúen en núcleos da comparación. Ningunha desas oracións é subordinada ou constitúe unidade funcional doutra. Por tanto, non hai relacionantes oracionais ou transformadores de función. Hai un único relacionante, o da propia comparación, o indicador do núcleo do segundo membro.

Só de maneira secundaria, a oración encabezada por ese indicador é considerada subordinada pola gramática convencional. Cando o indicador é 'como' elídese a miúdo o elemento de significado representativo ('así', 'tal'...). Por iso se clasifican estas oracións como circunstanciais de modo, ese tremendo caixón de xastre arriba comentado¹¹. A función que realmente existe é unha correspondencia, neste caso particular una representación.

12. Aplicacións ao galego

A exemplificación habémola tomar fundamentalmente dos autores galegos que nos parecen máis fieis ao rexistro popular da fala, que é onde reside o verdadeiro código da lingua galega: Neira Vilas, Risco, Cunqueiro, o conto popular da Galicia interior e costeira, etc. Tamén se han traer exemplos doutros autores para ofrecer así unha ampla panorámica de toda Galicia, deixando para un último apartado a crítica das principais incoherencias cometidas por uns máis ca por outros. As edicións

---

¹¹ Santamarina insiste no concepto de adverbial, 'especialmente cando é reducible a *así*' (p. 27). Como o estudo deste autor non parte do concepto de correspondencia, non se dá conta de que non hai nada que deba ser reducible a *así*; é xusto ao revés.

manexadas ou son príncipes ou polo menos foron feitas en vida dos autores.

12.1. Comparación correlativa: uso de *ca*

Toda comparación correlativa, nominal ou oracional, se fai en galego co indicador *ca*. O étimo apoia este resultado: *quam*. Os comparadores son diferentes segundo se trate de comparación cuantitativa, identificadora ou secuenciadora.

a. Comparación cuantitativa.

Leva comparadores coma: *máis, menos, maior, menor, mellor, peor...*

Neira Vilas (1972: 43-117):

A morte cando chega, síntena MÁIS CA ninguén os que desaproveitaron a vida (117)

Non se decatan de que as nosas liortas son NAMÁIS CA enredos (49)

Na coresma sintinme MÁIS ledo CA antes (43)

Agarimeinos MÁIS CA nunca (84)

Val MÁIS ter amigos CA ter cartos (102)

E fixoise (en min) porque lle respotei MELLOR CA ningún us lerios de historia (80)

Matinaba no San Roque, que MELLOR estaría cun médico poñéndolle unturas CA labéndolle a frida un cadelo (112)

Cando chega a coresma atopo ós demáis PEOR CA mín (43)

Vicente Risco (1925: 5, 6):

Co'aquiles ollos sanguiñentos... que centilaban MÁIS QU'O lume da lareira (5)

Non levaba MÁIS QU'A camisa (6)¹²

Laureano Prieto (1958: 50-149):

Non traio MAIS CA tres país que me déu o cochino do rei (50)

Xa na cara lle conecín que iban de ser MILLORES de cocer CÁS miñas (149)¹³

A muller non facía MAIS CA chorar e desesperarse (142)

A muller choraba MAIS CA nunca e non había maneira de facela comer (142)

---

¹² Santamarina demostrou que nos casos de contracción, coma neste exemplo e no anterior nos que este autor emprega unha ortografía particular para os sons [ˈka] [ˈkɔ], a partícula enmascarada é *ca* e non *que* (pp. 19-20).

¹³ Cf. nota 12.

Eu teño MAIS dereito a casarme cuese home CA ten esa outra moza
[comp. oracional] (65)

E mentres lle contaba aos amos MAIS mentiras CA trai a Gaceta...
[comp. oracional] (136)

Quintáns Suárez (1993: 63-147):

Non tiña MÁIS CA unha casiña e catro guichas (73)

É MÁIS claro o sol CÁ lúa (103)¹⁴

*MÁIS interesada nas bromas do boticario CA na comprobación da sa-
benza do seu fillo (63)*

*A velliña cun laio moito MÁIS fondo e moito MÁIS sentido CA
nunca, dixo... (68)*

*MÁIS por pasa-lo tempo CA porque creran nalgo do que ela contaba
(147)*

Antón Santamarina (1974: 22-29)¹⁵:

*Pro MÁIS CA destaca-la vacilación interésanos rexistra-la existencia e
predominio de 'ca' nas orixes do idioma (22)*

Alcanzan MÁIS frecuencia CA tódolos outros casos xuntos (27)

Podía que 'coma' se considerase MÁIS vulgar CA 'come' (29)

b. Comparación identificadora.

Leva comparadores coma: *mesmo, igual, distinto, (non) ou-
tro...*

Neira Vilas (1972: 43, 73):

Alí estaba bonita, relocinte IGOAL CA na víspora (73)

Cando chega a coresma de certo atopo ós demais IGOAL CA min (43)

Laureano Prieto (1958: 153, 154):

As noites eiquí son IGUAL CAN Madriz? (153)¹⁶

*Aquel soldado movíase IGUAL CA se movía el [comp. oracional]
(154)*

Quintáns Suárez (1993: 114):

Entrou o señor vestido de negro, IGUAL CA o día anterior

Antón Santamarina (1974: 22, 24):

*Este sustantivo estenso pode te-las MESMAS relacións sintagmáticas
co núcleo CA un sustantivo non estenso calquera (22)*

O MESMO CA en castelán, era moi frecuente un 'ca' causal (24)

---

¹⁴ Cf. nota 12.

¹⁵ É moi interesante tomar exemplos do propio texto expositivo deste autor so-
bre as partículas comparativas, para ver cómo a práctica da súa fala se corresponde co
tema tratado.

¹⁶ Contracción de *ca + en*.

c. Comparación secuenciadora.

Leva comparadores coma: *antes, depois, primeiro...*¹⁷

ANTES CA *min* / CA *todos* / CA *que o soubera el*

DESPOIS CA *min* / CA *todos* / CA *que o soubera el*

PRIMEIRO CA *min* / CA *todos* / CA *que o soubera el*

12.2. Comparación representativa: uso de **coma** e **como**

A comparación representativa faise co indicador *coma* (do latín *quomodo ac*), se é nominal, e con *como* (latín *quomodo*) se é oracional. Os comparadores son *tal, tan, tanto, así...*, que a miúdo están omitidos, a menos que se queira enfatizar a comparación.

a. Comparación nominal.

Neira Vilas (1972: 25-99; 1978: 12-13):

Os brazos son COMA espeteiras para encolgar farrapos (25)

Boa estaría que os animais falasen COMA nós (61)

Escrebir no caderno –quén o diría- é COMA valdeirar o corazón (28)

Quedeime COMA espetado no chao, sin dar fala (82)

Rifeille e quedouse engruñado, COMA pedindo perdón (32)

Morremos loitando. Non dunha asentada COMA na guerra (99)

COMA na víspera, quedeime a cavilar, na soedade do meu coarto (99)

A cóbrega adoecía. Estarricouse COMA pra sair, pero alí quedou (12)

Balbino. Un rapaz da aldea. COMA quen dis, un ninguén (25)

Crieime na aldea pero agora sintoa pequena, estreita. COMA se vivise nun cortizo (26)

Imos ó río COMA sempre. COMA cando ti estabas (13)

Vicente Risco (1925: 1-8):

Os seus ollos reluman COMA brasas de noite (4)

Ningunha outra fera arrepiá ós homes COM'O lobo (3)¹⁸

---

¹⁷ No estudo de Santamarina non se considera este tipo de comparadores, sen embargo ningún caso exemplifícase con *antes*, para sacar ademais unha conclusión que non é correcta: '*chegou antes ca min, chegou antes que eu chegara*. Nestes casos úsase *ca* na frase elíptica e *que* na plena' (1974: 23). A verdadeira frase plena é *chegou antes CA QUE eu chegara*, co relacionante comparativo e mailo oracional. A que el menciona é unha frase corrompida, onde os dous relacionantes orixinais (*CA QUE*) se simplifican anacoloticamente nun só (*QUE*). Veremos máis adiante que outra cousa é a expresión con *de* (... *antes de que eu chegara*).

¹⁸ A vogal final de *coma* é elidida na escrita por este autor ante vogal inicial, non ante consoante; pero na fala popular, esta perda compénsase fonéticamente, producíndose unha contracción ([ko'mɔ] [ko'mɔŋa] [ko'mɔŋ]) que Santamarina denomina

O Ánxel tremaba COM'UNHA vara verde (5)
 O Anxel sentíao alentar, COM'UN can cando vai canso (6)
 O tempo era revoltoso e outonizo... Iba un tempo COMA de día de difuntos (1)
 Aquelo que me rebolía no corpo, arrimouseme á cabeza e púxoseme aquí, por riba da fronte, COMA se tivera alí unha pedra pesando (8)
 Principiaba á topenear, o Ánxel, cando lle pareceu que sentía ASINA COMA s'andiveran rañando na porta (4)

Laureano Prieto (1958: 42-169):

Vén miña mai detrás de nós i ela non se deixa enganar COMA meu pai (62)
 Boteime a chorar COMA un meniño (139)
 Eu non quedo fora unha noite de lobos COMA esta (42)
 O xastre, que era da pelica do demo, COMA todos os xastres... (146)
 Tú dalle espuela e mais espuela hasta que caía COMA morto (59)
 Cenaron e fixolle COMA aos outros (64)
 Parece mentira que un home cansado de andar polo mundo COMA ti... (141)
 Eiquí as noites son COMA en Madriz? (152)
 Tamén lle preguntou, COMA da outra vez, se vira pasar un home i ónha muller de acabalo (62)
 Quedei COMÓN cura! ... E coeso deitouse e durmiu COMÓN santo (147)¹⁹
 O jardínero fixo COMA que nono entendía (62)
 Sacóulle ao demo unha correa do cerrizo... ASÍ COMA pra facer un tamoeiro (169)
 Cuando llas puxo estaban TAN duras COMA cuando entraran no pote (148)
 Quedou COMA se vira visións, i a muller COMA se vira ao demo (151)
 O xastre non podía comer TANTO COMA se almorzase e xantase por separado (146)

Quintáns Suárez (1993: 45-137):

As galiñas non as teño TAN a man COMA as túas ovellas (125)
 Alá polo San Martiño matou COMA tódolos anos o seu porquiño (45)

'asimilación recíproca' (cf. nota 19: *comón*). En tal caso, asegura este autor, 'a partícula non pode ser outra que **coma**, porque soio *a* pode produci-la abertura dunha vocal de timbre medio-zarrado ou zarrado' (cf., 27).

¹⁹ A forma *comón* é resultado da crase producida en *coma* + *un* (Santamarina, 27).

Ti, COMA todo o mundo, sabes que cando se come mel se súa pola barriga (137)

O que levou toda a vida COMA min, traballando, non se afai á folganza (53)

De súpeto un ruído familiar, COMA dunha máquina de coser, chegou ata el (78)

A nogueira do Souto Pequeno da anadas COMA en ningures (53)

Non podo correr COMA antes (116)

É COMA os máis..., é COMA os máis..., é COMA os máis... (88)

Antón Santamarina (1974: 20-29):

O 'que' consecutivo entróncase co 'quod' = 'quid' latino, COMA o 'quei' (24)

Dudamos que esistiran nunca frases anfibolóxicas COMA as mencionadas [comparación exemplificadora] (29)

Deste xeito as contraccións de frases COMA... [cítanse varias: comparación exemplificadora] (20)

De secuencias COMA... [cítanse varias: comparación exemplificadora] poido pasarse a... [cítase a nova secuencia] (20)

Este 'que' comparativo xa non é nominalizador nin adxetivador, senón adverbializador COMA 'ca' [comparación exemplificadora] (23)

'Coma' acabou vencendo a 'come' hastra desterralo TANTO da fala culta COMA da popular [29]

Dando lugar a unha asimilación recíproca e non total, COMA no caso anterior (19)

Castelao (*Os dous...*, 1934: 120, 121; 1922: XV-XVI; *Retrincos*, 1934: 27):

Él sinte que o son vaise perdendo, COMA un crepúsculo (121)

Tamén adoitaba durmir na nosa casa un andaluz garuleiro, tan patriota COMA min (27)

Dinlle que o pai ten pulmonía dobre, e quédase COMA cando lle dixeron que seu curmán Manoel marchou para Bós-Aires (120)

Respondeume unha voz COMA se saíse por unha boca chea de papas (XV-XVI)

Alvaro Cunheiro (1955: 97-105):

Si sintes que brincan polo camiño uns canciños COMA ratos, aviva o trote (97)

I eu estaba posto co meu chaquetón i os zocos solados COMA do trinque (97)

Gardadores de tesouros, que se disfrazan de cadelos póndo un rabo rizado COMA de can de pintura de Flandes (105)

Anxel Fole (1955: 82-94):

Mais era listo COMA o lume. ...Heite esfolar COMA un gato (82)
'¡Larfón COMA il!', diría o que o vise larpar (87)
O Morito empezou a maulear COMA si o escaldasen (91)
*COMA en moitas outras aldeas, hai eilí o costume de comer o caldo de-
trás* (94)

b. Comparación oracional.

Neira Vilas (1972: 15-49):

Pero, COMO dí a madriña, 'non sempre é ouro o que reloce' (49)
Fan de nueces e soscan a quen cadra e COMO cadra (49)
*Quedaron para nós os escalos, que ven a ser, COMO ti sabes, peixe de
segunda clase* (15)

Vicente Risco (1925: 2):

*É un silencio onde se oucen cair as follas secas, COMO hai un mes ou-
víanse cair os ourizos regañados* (2)

Laureano Prieto (1958: 41-157):

Chegou a ser rei, COMO el quería (41)
A mai botoulle o bonete i a mochilla, TAL COMO lle dixera (51)
*Espera un pouco que me vou a lavar, que pra o outro mundo non se
pode ir ASÍ lixoso COMO eu estou* (54)
Iba collendo os torresmos COMO podía (143)
*O toliño comprendeu que sería porque non lle falara COMO era debido
(157)*

Quintáns Suárez (1993: 45-61):

O tío Xan mantivo COMO puido un ranchito (45)
ASÍ COMO o dixo fixoo (58)
*Máis ca un pouco lelo, COMO dicían as malas linguas, era en exceso
espabilado* (61)

Antón Santamarina (1974: 19-27):

*Ó lado desta forma tamén atopamos 'que', COMO acontece no seguin-
te exemplo* (19)
A súa orixe remóntase ó lat. 'quam', COMO xa supoñía Saco (22)
*Compre logo proceder dun xeito semellante a COMO fixemos con que
= ca* (25)
Visto COMO se presenta a distribución de como e coma... (27)

Castelao (*Os dous...*, 1934: 145; 1922: XXVIII):

Pero non pode lel-os periódicos COMO adoitaba facer sempre (145)
*Según fala foi TAN desventurado no outro mundo COMO é felis niste
(XVIII)*

Blanco Amor (1962: 19):

O Roxo guindou un figo de aviso e ATAL COMO me insinara, guieime por il, abrin a saqueta i escomenzaron a cair os figos (19)

Alvaro Cunqueiro (1955: 98):

Tentado estiven de mandarlle que me quitase a pamela, COMO eu lle quitaba a il a pucha (98)

Anxel Fole (1955: 87):

TAN logo COMO te ergas, lávate ben lavadiño de canelas e cara, que te quero ver limpo coma un riarengo (87)

13. Fórmulas alternativas á comparación con *ca*

No tocante ás correlacións hai que advertir que o elemento de significado relativo non sempre xera estrutura comparativa. Nese caso o indicador de correlativo é a preposición ‘de’, preposición universal válida para expresar múltiples tipos de relacións semánticas, a propia comparación incluso. Pero a comparación formal non se fai mediante preposición. Nalgún caso tamén a oración de relativo é unha alternativa á fórmula comparativa.

Tras da preposición ‘de’ vén sempre unha unidade nominal léxica ou funcionalmente equivalente, como ocorre con tódalas preposicións²⁰. Polo tanto, nunca introduce o segundo membro dunha comparación oracional. E, por suposto, tampouco introduce calquera tipo de comparación representativa. Só algúns casos de comparación nominal correlativa serían intercambiábeis por unha fórmula preposicional. Pois ben, se por un lado quedan expresamente excluídos da fórmula preposicional os dous niveis da comparación representativa e maila correlativa oracional, e polo outro, moitas das fórmulas preposicionais non admiten substitución con conxunción, hai que concluír que a fórmula con ‘de’ non é comparativa

---

²⁰ As preposicións son relacionantes sintagmáticos; tras elas vai sempre un sintagma nominal ou o seu equivalente funcional, que se constitúe así en elemento subordinado dentro dunha estrutura superior. Pola súa banda, as conxuncións subordinantes son relacionantes oracionais: transforman unha estrutura oracional en elemento subordinado doutra estrutura superior (Pérez, 2000: vol. II, p. 23).

Con cuantificadores:

- (1) *Pedro é o maior / o máis alto / o mellor / o máis bo de todos / deles*
- (2) *Pedro é maior / máis alto do (de o) que son todos / eles / seu irmán*
- (3) *Pedro escribe mellor do (de o) que din*
- (4) *Pedro escribe mellor do (de o) que fala*
- (5) *Pedro escribe mellor do (de o) que escribo eu*
- (6) *Pedro fala máis elegantemente do (de o) que escribe*

En tódolos exemplos hai un comparador de tipo cuantificador que xera unha relación entre dous núcleos mediante a preposición 'de'.

No primeiro deles non cabe a substitución desta preposición polo relacionante 'ca', porque a frase xerada é distinta semanticamente, non di o mesmo. Na fórmula con 'de' hai un partitivo (considerándose a fórmula semanticamente como superlativo relativo). 'Pedro' forma parte, está incluído no conxunto 'todos' ou 'eles'. En cambio nas fórmulas con 'ca', coma en tódolos demais exemplos con 'de', a relación que existe entre os dous núcleos non é inclusiva, ou partitiva; dáse entre elementos separados:

- (1) *Pedro é maior / máis alto / mellor / máis bo ca todos / ca eles*

Nos exemplos restantes a frase con 'de' é substituíble semanticamente pola fórmula con 'ca', pero é preciso modificar a estrutura formal, nuns máis profundamente ca noutros. É menor a modificación nos exemplos (2), (3) e (4) onde as dúas fórmulas son nominais, pero a que se fai con 'ca' é nominal de base, mentres que a que se fai con 'de' resulta dunha substitución funcional (oración de relativo substantivada, no canto dun substantivo léxico):

- (2) *Pedro é maior / máis alto ca todos / ca eles / ca seu irmán*
- (3) *Pedro escribe mellor có (ca o) que din*
- (4) *Pedro escribe mellor / máis ben ca min*

Pero a substitución que cabe nos exemplos (5) e (6) conleva un cambio de estrutura moito máis profundo: hai que pasar dunha estrutura nominal, como son tódalas que levan 'de', a una estrutura estritamente oracional:

- (5) *Pedro escribe mellor ca fala*
- (6) *Pedro fala máis elegantemente ca escribe*

Con secuenciadores.

Con este tipo de comparadores ademais de non haber o partitivo, a fórmula con 'de' é substituíble pola fórmula con 'ca' en menos casos ca no apartado anterior; e sempre modificando a estrutura da frase:

(1) *Pedro chegou antes de tempo / antes da media noite*

(2) *Pedro chegou antes do (de o) que lle dixeran*

(3) *Pedro chegou antes de que amanecera*

(4) *Pedro chegou antes / primeiro de que chegara seu irmán / de que chegara eu*

Tódolos exemplos teñen a mesma estrutura pero só o (4) ten significación comparativa; polo tanto, só este admite a substitución pola fórmula con 'ca', pero con cambio de estrutura:

(4) *Pedro chegou antes / primeiro ca seu irmán / ca min*

Danse os catro elementos necesarios para que haxa comparación: os comparadores 'antes' / 'primeiro', os dous núcleos 'Pedro' e 'seu irmán / eu', a conxunción 'ca' e a base 'chegar'. Nos tres primeiros exemplos non existen tales elementos.

Con identificadores.

Nas comparacións onde o elemento de significado relativo é un identificador non existen en absoluto fórmulas con 'de'; son forzosamente todas con 'ca':

O que dis ti é o mesmo có (ca o) que digo eu

Fala igual cós (ca os) da montaña

A comparación non é outra cousa ca unha correspondencia

Como primeira conclusión, hai que afirmar que a distribución das fórmulas con 'de' vai dende a incidencia máxima cando o comparador é cuantitativo á incidencia nula cando o comparador é identificador. En segundo lugar, a fórmula con 'de' é substituíble pola fórmula con 'ca' só se se modifica a estrutura da frase. Terceiro, tódalas fórmulas con 'de', salvo no caso (1) de comparador cuantitativo onde hai unha estrutura partitiva, son estruturalmente iguais, admitan ou non a substitución con 'ca'. Polo tanto, a estrutura con 'de' non é de por si comparativa. A preposición 'de' é indicador do referente ou correlativo sen máis. En cambio a partícula 'ca' é indicador do

referente ou correlativo que só pode ser comparativo. Cando coinciden semánticamente, o máximo que cabe dicir é que hai dúas fórmulas para dicir o mesmo, pero unha é comparativa e a outra non.

O pronome relativo ‘que’ aparece a veces tamén como alternativa á fórmula comparativa. Isto ocorre só cando o comparador é de significado identificador: *Lois fixo o mesmo que facían todos*. Esta frase ten unha estrutura que nada ten que ver coa destoutra: *Lois fixo o mesmo ca todos*. Na primeira hai unha oración de relativo sen máis, na segunda unha comparación. Inda que os dous procedementos expresan o mesmo, un é comparativo e o outro non.

14. Incoherencias dos autores: as ‘desautoridades’

Hai abundantes erros e confusións entre os escritores no emprego das partículas comparativas. A xente do pobo, canto menos letrada, sobre todo se non sufriu a interrupción da fala galega nalgún elo da tradición familiar, é a mellor autoridade a seguir. A fala popular pode estar alagada de castelanismos léxicos, pero mantense substancialmente pura nas estruturas. Os persoeiros da cultura, en cambio, esfórzanse por manter a lingua limpa de castelanismos léxicos, a veces mesmo creando hiperenxebriños, pero moitos deles están bastante viciados polas estruturas da lingua dominante. Neste aspecto, máis ca autoridades acaeríalles mellor o nome de ‘desautoridades’.

No tocante ao sistema da comparación, o pobo de Galicia nos seus catro cantos coincide con asombrosa precisión no emprego das fórmulas arriba descritas, en tanto que os escritores incorren en incoherencias inadmisibles tratándose de textos, algo que se fai visible ó ollo. Non é explicable que na mesma páxina ou na mesma liña incluso se fagan saltos de código. Non vale dicir que se producen esas alternancias porque o sistema é vacilante (Santamarina, 1974: 22). No vello pobo falante non hai tal vacilación. É máis, estes erros aprécianse máis nos autores de maior formación castelanizante, e de modo especial naqueles que de nenos foron castelanparlantes. Por tanto, non se trata da

concorrenca de dous códigos galegos na mesma persoa, senón dun problema de adstrato, de contaminación da lingua máis poderosa sobre a máis débil socialmente, creando nos individuos unha inseguridade persoal que os leva á confusión entre os códigos desas dúas linguas. Aínda máis, nestes últimos anos en que o galego é ensinado polo sistema educativo, onde o aprenden tamén as clases castelanizadas, a descomposición das estruturas, e en particular as da comparación, é máis intensa ca no pasado, dado o prestixio que aquelas teñen entre o pobo menos letrado. O galego da cultura debería esforzarse por buscar un maior amarre nas raíces populares, se non se quere que máis pronto ca tarde a nosa lingua quede diluída e perdida na marea do castelán.

Imos ofrecer só unhas poucas mostras de certos autores case escollidos ao chou, porque o fenómeno está moi espallado. Nin tan sequera Neira Vilas, que é sen dúbida o que mellor uso fai da comparación, se libra dalgún defecto. Poranse nalgúns casos exemplos da forma correcta ó lado doutros coa incorrecta para resaltar a incoherencia.

14.1. *Confusións entre ca e que comparativos*

Risco (1925: 30, 32):

Non se ouvía MÁIS QUE arde-la leña (4)

Non levaba MÁIS QU'A camisa (6)

Marcial Suárez (1969: 55):

¿Ou seica queres saber tú MÁIS QUE min? (55)²¹

Hai moitos autores que só empregan a partícula *que*, coma en castelán²². Outros en cambio case sempre fan uso da diferenciadora forma *ca*²³.

---

²¹ Exemplo moi chocante, por usar 'que' co pronomes persoal.

²² Véxase Castelao, Pondal, Rosalía, Curros, entre outros.

²³ Véxase Neira Vilas, Laureano Prieto, A. Santamarina, etc.; todos eles de extracción moi popular. No caso de L. Prieto, esta tendencia aplícaa tamén ao uso de 'coma', que estende incluso ás partículas causal e predicativa, cousa impensable na zona onde recolle os contos.

14.2. Confusións entre *coma* e *como* comparativos

Castelao (*Os dous...*,1934: 168-186):

Voan os corvos... berrando COMA demos pechados n'unha catedral
(173-174)

Ten medo, COMO o ladrón que vai roubar con zapatos de rinchido
(174)

Eu quero andar de pé, COMO os demais homes, porque son TAN home
COMA calquera (186)

Risco (1925: 8; 1928: 7):

ASÍ foi COMA se fixo co-a fábrica e co-as minas (7)

Mais ás veces tamén se colle por casualidá, COMO é cand' un bot
unha fada (8)

Otero Pedrayo (1932: 7):

Entr'as pipas de viño, postas COMO morteiros de guerra (7)

As libras do chicolate postas COMA volumes ou ladrillos (7)

Anxel Fole (1955: 102):

O outro, era un ovo azul, COMA o do tinzón, mais TAN grande
COMO o dunha pita (102)

Laureano Prieto (1958: 141, 157):

Pero, COMA xa che dixen iantías, o ollo non o perdeu (141)

COMA tu veis, cousa de importancia non hai ningunha que che contar
(141)

O toliño comprendeu que sería porque non lle falara COMO era debido
(157)

Quintás Suárez (1993: 48, 51):

E COMA el o pediu, ASÍ se fixo (48)

O home tapouna COMO puido cunhas xestiñas (51)

Neira Vilas, Xosé (1972: 55, 61):

Aprendino cando era novo COMO ti (55)

Boa estaría que os animais falasen COMA nós (61)

Hai autores que, ante a dúbida, deciden cortar polo san e establecer a súa propia norma. Todos eles son de formación e incluso extracción castelanzante. Ou empregan 'como' para todo, coma Carballo Calero e Gonzalo Mourullo, ou se decantan sistematicamente pola forma diferencialista 'coma', coma Xosé María Álvarez Blázquez e Laureano Prieto a quen lle pode a veces a súa extracción aldeá.

14.3. Uso espurio de *coma* no canto do *como* predicativo

É unha confusión non infrecuente entre os autores, tal vez por non teren reparado na diferenza gramatical entre o comparativo e o predicativo.

A. Santamarina (1974: 19-23):

Hai, logo, dúas áreas, asegún o 'ca' se trate COMA átono ou COMA tónico (19)

Referímonos ó 'que' que aparece COMO adverbializador (23)

Laureano Prieto (1958: 136):

COMA bon soldado que fora, o primeiro que fixo foi mirar ben todo o que había na cuchiña (136)

Castelao (1922: 53, 56):

Eu tiña unha voz de trono...; e en calidade de fenómeno entrei COMA baixo no orfeón (XVI-XIX)

Foi home de gran merecemento na vida... Que non nacerá no mundo quen o aventaxe COMO poeta (XXVI-XXVII)

14.4. Uso espurio de *coma* no canto do *como* causal

É unha confusión pouco frecuente pero que resulta moi estridente para os ouvidos avezados á lingua.

Laureano Prieto (1958: 142-159):

COMA non tiñan fillos, queríanlle mutto ón gato que lle puxeran Mundo (142)

Estuvo escutando un pouco, e COMA non sentía ruído ningún, non se ergueu; pero COMO vía que o tempo iba pasando, chamou (151)

Pero COMO xa estaba escarmentado, mirou se iba algún papel dentro da cesta (159)

Risco (1928: 12):

COMA non podía falar, engarabitaba as maus adoecida (12)

14.5. Uso espurio de *coma* no canto do *como* interrogativo

Os dous autores que seguen son teimosos neste tipo de confusión, rarísima en tódolos demais.

Anxel Fole (1953: 60-62):

Xa veredes COMA todo isto ven moi a conto (60)

Mais non podía entender COMA me atopaba nila (61)

Non sei COMA olléi pra alí (62)

Laureano Prieto (1958: 137-157):

Púxose a discurrir CÓMA faría para fartarse de chourizos (137)

E ló, CÓMA hei decir? (157)

Aconsélleme CÓMA hei decir (157)

Tal vez conveña sinalar que nas funcións de complemento predicativo, de oración causal e de oración interrogativa a conxunción que debера empregarse é *como*. A forma *coma* é necesariamente partícula comparativa, que alterna co *como* comparativo segundo se trate de comparación nominal ou oracional, como queda exposto.

Referencias

Alarcos Llorach, Emilio (1970). *Estudios de gramática funcional del español*. Madrid: Gredos.

Blanco Amor, Eduardo (1962). *Os biosbardos: contos prá xente*. Vigo: Galaxia.

Cunqueiro Mora, Álvaro (1955). *Merlín e familia i outras historias*. Vigo: Galaxia.

Fole Sánchez, Ánxel (1953). *Á lus do candil: contos a carón do lume*. Vigo: Galaxia.

Fole Sánchez, Ánxel (1955?). *Terra brava: contos da solaina*. Vigo: Galaxia.

Neira Vilas, Xosé (1972). *Memorias dun neno labrego*. Sada - Coruña: Edicións do Castro.

Neira Vilas, Xosé (1978). *Cartas a Lelo*. Sada - A Coruña: Edicións do Castro.

Otero Pedrayo, Ramón (1932). *Contos do camiño e da rúa*. Santiago de Galicia [Santiago de Compostela]: Nós.

Pérez Fernández, J. Manuel (1994). Implicaciones sintácticas de los adverbios con significación léxica relativa y representativa. *Actas del VIII Congreso Español de Estudios Clásicos*,

- vol. I. Madrid: Sociedad Española de Estudios Clásicos, pp. 695-702.
- Pérez Fernández, J. Manuel (1998). El pronombre relativo: su complejidad formal y funcional. *Actas del IX Congreso Español de Estudios Clásicos. Lingüística latina*. Madrid: Sociedad Española de Estudios Clásicos, pp. 217-221.
- Pérez Fernández, J. Manuel (2000). *Sintaxis estructural latina*. Santiago de Compostela: Follas Novas.
- Pérez Fernández, J. Manuel (2000). *Sistema funcional del adverbio latino*, vol. I - II. Santiago de Compostela: Follas Novas.
- Prieto Rodríguez, Laureano (1958). *Contos vianeses*. Vigo: Galaxia.
- Quintáns Suárez, Manuel (1993). *Antoloxía de contos populares de Galicia*. A Coruña: Tambre.
- Risco, Vicente (1925). *O lobo da xente: lenda galega*. A Cruña: Imp. Lar. (Publicado xunto con outros).
- Risco, Vicente (1928). *O porco de pé: novela*. A Cruña: Nós.
- Rodríguez Castelao, Alfonso (1922?). *Un ollo de vidro: memorias d'un esquelete*. Ferrol: Imp. Céltica.
- Rodríguez Castelao, Alfonso (1934). *Os dous de sempre: novela*. Santiago: Nós.
- Rodríguez Castelao, Alfonso (1934). *Retrincos*. Santiago de Compostela: Nós.
- Sánchez Salor, Eustaquio (1984). *Sintaxis latina. La correlación*. Cáceres: Universidad de Extremadura.
- Santamarina, Antón (1974). Contribución pra un estudio das partículas comparativas *que = ca* e *como = coma* en galego. *Verba. Anuario Gallego de Filología*. vol. I. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela, pp. 16-30.
- Suárez, Marcial (1969). *O acomodador e outras narraciós*. Vigo: Galaxia.